

hranic mezi těmito pojmy, nikoliv o vytvoření nové teorie etnicity. K Barthovi však má i výhrady, například fakt, že jeho teorie je založená na studiu mimoevropských společností, které jsou na úrovni předmoderních vztahů, společností převážně neliterárních a postrádajících historické vědomí. Barth podle něj opomíjel vývojovou perspektivu, což je pro historika stěžejní. Protože Barth zkoumal současnost, nemohl studovat změny, které by případně mohly nastat v budoucnu. Hroch vedle toho poukazuje na absenci etnický motivovaného konfliktu v *Ethnic Groups and Boundaries*.

Kniha paradoxně končí tím, jak vše začalo, jak dílo *Ethnic Groups and Boundaries* vystavělo základy pro rozvoj moderní teorie etnicity. Autoři upozorňují na to, že se Barth neinspiroval pouze u Haalanda a jeho popisu změn etnické příslušnosti mezi Fúry a Baggary. Pro svůj zvací dopis účastníkům sympozia, ze kterého posléze vzešly *Ethnic Groups and Boundaries*, získal motivy i jinde, například u Edmunda Leache či Ervinga Goffmana. Přeložený a přepsaný zvací dopis je zde k nahlédnutí díky spolupráci s dcerou Helge Kleivana, někdejšího účastníka bergenského sympozia v roce 1967. Podnětné k diskusi je uvědomění, že styl, jakým byla kniha napsána, by možná neodpovídal dnešním požadavkům a nárokům na odborný text. Dnes totiž stále častěji klademe nároky na formu, avšak právě zde máme jasný důkaz, že obsah vítězí nad formou.

Etnické skupiny, hranice a identity lze doporučit všem avizovaným cílovým skupinám, neboť poskytují zcela nový a ojedinělý přínos do studia etnicity.

Kateřina Krupková
krupkova.k@email.cz

Legault-Laberge, Raphaël Mathieu : *Quatre Essais d'anthropologie des Religions*

Les Presses de l'Université Laval,
Quebec 2022, 294 s.

Publikace kanadského antropologa působícího na univerzitě v quebeckém Sherbrooke přináší čtyři eseje zabývající se různými problematikami antropologie náboženství. Po úvodu věnovaném obecné historii antropologie jako disciplíny a pojednání o různých přístupech k definici náboženství autor předkládá v první části knihy dva eseje praktičtějšího rázu založené na vlastním etnologickém terénním výzkumu u konkrétní náboženské komunity a studii projevů synkretismu v Severní Americe. V druhé části se pak zabývá obecnějšími metodologickými výzvami, souvisejícími se všemi etapami etnografického výzkumu náboženských komunit, a také smyslem antropologického výzkumu v naší „post-“ době. Legault-Laberge tak postupuje od konkrétní případové studie (vliv protestantské komunity na integraci imigrantů) k obecnějším úvahám o metodologii a vztahu antropologického výzkumu k vědění, moci a víře, které dokresluje také psychoanalytickým přístupem k podstatě bádání. Ač mají tyto eseje velmi rozdílná témata, uspořádání knihy je zdařilé, protože se jednotlivé části vzájemně doplňují a první dva eseje do jisté míry uvádí a ilustrují teoreticko-metodologické úvahy, kterým se věnuje druhá polovina publikace.

Legault-Laberge odkazuje na další autory, ať už notoricky známé zakladatele disciplíny jako Edward Evan Evans-Pritchard a Claude Lévi-Strauss, nebo na současníky věnující se tématům spojeným

s antropologií náboženství (Martin Stringer, Pierre Gisel). V části věnované epistemologii pak nejčastěji staví na pracích Rolanda Barthesa.

První esej *Etnografická studie o roli náboženské skupiny v integraci imigrantů* dochází k závěru, že mezi aspekty pozitivně ovlivňujícími integraci imigrantů v Quebecu se jako nejdůležitější ukazují jazyk a společenská podpora. Proto i protestantská církev v původně katolickém Quebecu může napomáhat zdárné integraci imigrantů, pokud jsou bohoslužby a další společné aktivity vedeny převážně ve francouzštině a pokud vytvářejí funkční síť společenské podpory. Kromě zhodnocení jednotlivých domén integrace, definovaných na základě literatury, autor poukazuje také na roli tří psychologických vektorů: emočního, kognitivního a relačního, které prostupují všemi doménami majícími vliv na výsledek integrace. Například v doméně jazyka vystupuje na prvním místě vektor relační, následovaný vektorem kognitivním a emočním. Co se týče domény zaměstnání, náboženská komunita v ní hrála roli založenou především na emočním vektoru: nalezení zaměstnání se přikládala důležitost v kázáních duchovního a v modlitbách, ale konkrétní praktické kroky, které by ukazovaly na přítomnost kognitivního vektoru, chyběly. V mnoha doménách tak vliv náboženské komunity spočíval především v napomáhání symbolické integraci migrantů. Podle autora jsou však emoční povzbuzení poskytovaná komunitou a vytváření podpůrných sociálních sítí stejně důležité pro úspěšnou integraci, jako praktická výpomoc.

Následující esej *Synkretismus a kulturní inovace: dva příklady z domorodých*

a křesťanských tradic staví na kybernetno-grafickém přístupu. Prostřednictvím studia videí a dostupných historických materiálů se autor snaží osvětlit synkretismus mezi křesťanstvím a tradicemi původních obyvatel Ameriky na příkladu kontroverzní praxe známé jako *snake-handling*, při které účastníci manipulují s jedovatými hady, a rituálu *peyotl*, praktikovaném Domorodou americkou církví, v průběhu kterého se konzumuje halucinogenní kaktus *Lophophora williamsii*. Zatímco v případě *snake-handlingu* šlo o převzetí rituálu indiánů kmene Hopi některými komunitami pentekostalistů usazenými na původním teritoriu Hopiů, rituál *peyotl* se na začátku 20. století pravděpodobně vlivem panindianismu rozšířil i mezi domorodé kmeny, které jej neznaly, a to i z toho důvodu, že kaktus na jejich území nebyl rozšířen. Autor nahlíží na tyto projevy synkretismu jako na propojení přístupů difuzionismu a evolucionismu. Praxe, které byly převzaty a teritoriálně se rozšířily v dalších komunitách, se následně vyvíjely a transformovaly v kontextu různých forem křesťanství. Přestože pentekostalisté praktikující *snake-handling* většinou odmítají inspiraci v domorodých indiánských rituálech a odkazují na úryvky z bible, podoba s rituálem Hopiů je nepopíratelná. Křesťanský aspekt *peyotlu* je o poznání slabší, avšak ani zde nechybí zcela. Oba jevy navíc svým charakterem přesahují také do antropologie práva a zdraví. Navzdory podnětnému obsahu esaje je ovšem možné namítnout, že metodologie založená výhradně na studiu audiovizuálních materiálů má svá omezení a měla by být doplněna přímým kontaktem se studovanou komunitou.

V pořadí třetí esej, *Studium religiozity pomocí etnografického přístupu: několik*

metodologických výzev, poukazuje na výzvy plynoucí jednak z dvojího charakteru etnografického výzkumu, který je zároveň objektivní a subjektivní, ale také z konkrétních sociodemografických a psychologických profilů badatele i studovaných osob. V neposlední řadě zmiňuje i výzvy spojené s omezeními vlastního výzkumu. Všechny tyto výzvy spojuje jejich identitární podstata, která je obzvlášť příznačná pro antropologii náboženství. V průběhu etnografického výzkumu se odhaluje a vyvíjí nejen identita členů studované komunity, ale také identita samotného badatele. Legault-Laberge poukazuje na to, že si etnograf musí položit otázku, kam až je schopen během svého výzkumu zajít a nakolik je ochoten splynout se studovanou komunitou. Také podotýká, že snaha o oddělování subjektivního a objektivního musí být přítomna po celou dobu výzkumu, od výběru tématu a formulování hypotéz až k fázi publikace a šíření závěrů.

V závěrečném eseji *Antropologický výzkum: postoje a úvahy* se autor zamýšlí nad antropologickým výzkumem, který definuje poněkud vzletně jako „projev vůle, tvoření, pohyb, hledání, konstrukci, askezi a lov“, ale také, společně s Rolandem Barthesem, jako jakousi cestu k Textu a vztah s ním. V praxi to znamená nejen nutnost

publikovat výsledky bádání, ale také otevřít se novým obzorům a inovacím v uchopování studovaných problémů i ve způsobu sdílení závěrů. Antropologický výzkum nevyhnutelně směřuje k interdisciplinaritě pojmávané jako objevování nových předmětů k hloubání, má vycházet z touhy a vést od jedné otázky k mnoha novým dalším, a tak rozšiřovat horizonty. Kvůli nutnosti použít induktivní přístup zůstávají všechny závěry hypotézami a otvírají dveře dalším výzkumům. Tato část knihy může ovšem působit jako idealizace výzkumu a rozhodně v ní převládá subjektivní aspekt antropologického bádání, což se zdá být v rozporu s předchozím esejem, v němž autor nabádal k vědomému oddělování subjektivního a objektivního.

Monografie jako celek přináší pestrou mozaikou problematik antropologie náboženství a může být inspirativní především pro začínající výzkumníky, kteří zde najdou praktické příklady terénní práce, ale také povedené shrnutí metodologických přístupů a jejich možných úskalí. Díky dialogu s dalšími antropology a sociology kniha nabízí také zamyšlení nad definicemi a epistemologií antropologického výzkumu.

Anežka Miková

anezkamichal@gmail.com